

* «Արդ վասն զի ինքիր իւր էր յազգոս ճշմարտութեան կամ ստույթեան մասանց բաշին, էթէ՞ որպէս իմացմունքս, այդպէս եւ ձայնքս աւելին. ոչ միայն յայտ՝ տեղով զայս, այլ եւ ըն յիւրոյ քնակնաց (μετά τῆ φωνῆς) ասէ պարպէս. թէ՛ ճշմարտութեան եւ ստույթեան զգիւղքն յիմացումայն աւելու, յետ այսորիկ ի ձայնս երեւի: Բանզի զիրեն անհնար է դեմեհիլ առ որ եւ իցնի որքաւ, քանզի յամենայն ժամ՝ զգինս աւելցի՝ անշարժապէս կազմեալ իւր զայս. զի ճշմարտեան եւ ստեղծն բաղադրեալսն լինի, այլ ոչ ի պարզ ձայնս: Եւստ այսորիկ փոխի ի վարդապետութիւն անուան եւ բայի, եւ այլոցն ամենեւեւ՝ որոց միանգամ յիշուեալ տարայ»:

Այսպէս նաեւ 17ա, 15 կտորին վրայ գրուած մեկնութեան մէջ** կը յիշուի թէ Պղատոն այն կարծիքն ունէր թէ խօսքն ի մեզ բնութեամբ (φύσει) է, վասն զի բանական զօրութեան գործին է. եւ յառաջ կը բերուի Արիստոտէլի ապացոյցութիւնն իբրեւ ուղղուած ընդդէմ Պղատոնին: Կրնան յիշուիլ նաեւ ուրիշ տեղեր, որոնց մէջ Արիստոտէլն միւս գործերէն ի մէջ կը բերուին այնպիսի եղանակաւ, որ կը ցուցնեն թէ մեկնիչս էր Եղն մ'որոշ մերձեանքի էին անոնք, եւ ոչ Հայագգի յարաստ մեկնաբան (paraphraste) մը՝ բնագրին արդէն զոյտութիւն ունեցող թարգմանութեան:

§ 15. Բայց եթէ այս վերին կարծիքս կը մերժուի, ինչպէս մեկնելու՝ նախ մեկնութեան մէջ ի մէջ բերուած բնագրին վկայութեանց ձեւոց այն ընդհանոր նմանութիւնը բուն բնագրին հետ: Օրինակի համար 16ա, 3—9 կտորին մեկնութեան մէջ, զոր վերին ի մէջ բերինք, սա անսովոր ասացումա՞քն՝ «որոց այռօցի Նշուսի Բնութեան» (ὅν τούτων συλλεία πρῶτον) ճիշդ նշանութեամբ անուանած է բուն բնագրին: Երկրորդ՝ ինչպէս մեկնելու է որ ուրիշ մեկնաց ամենեւին յիշատակութիւն չկայ ասոր մէջ, մինչդեռ է գրարու այլ մեկնութեանց մէջ շատ յաճախ են այսպիսի անհարկութիւնք՝ ըլլան խաղաղական կամ վիճական: Աստի՛ն պարագայն միայն այսպէս կրնանք մեկնել որ ենթագրենք՝ թէ բնագրին ու մեկնութիւնն ի մասին միեւնոյն ժամանակ եւ միեւնոյն ձեւքէ թարգմանեցան յունական սկզբնագրէ, որուն մէջ բնագրին ու մեկնութիւնը քովէ քով կը շարունակուէին: Դիպուածական զոյգի տարբերութիւնը կոչանք՝ որ Հայերէնին մէջ կը գտնուին, կրնան նոյնպէս գտնուած ըլլալ յունարէնին մէջ: Օրինակի հա-

մար 10ա, 25 տեղացի * Խօսքը՝ «Թերեւս եւ այլ ինչ երեւեսցի յեղանակ որակութեան» (καὶ ἄλλος ὢν τις φανείη τέρπουσ ποιοτήτος) կից մեկնութեան մէջ ի վկայութիւն բերուած է այսպէս՝ «Թերեւս եւ այլ երեւեսցի անասի որակութեան» (καὶ ἄλλο ὢν φανείη ἁίδου ποιοτήτος): Այստեղ կրնայ ըլլալ որ յայն բնագրին պարզապէս ազատ էղում մ'ըջած ըլլար: Այսպիսի դէպքեր կրնան յանապա շատցուիլ:

Միայն տեղ մը հանդիպեցաւ ինձ մեկնութեան մէջ, որ այնպէս կ'երեւայ թէ յունարէնէ թարգմանութեան մը չի կրնար ըլլալ. այս դեպքս մէջ պէտք ենք ենթագրել որ Հայ թարգմանիչը պարզ յաւելուած մ'ըջած է: Այս տեղն է մեկնութիւն 10ե, 5—9 կտորին, եւ է այսպէս.

* «Իւ երկրորդ՝ զի թէպէտ եւ անուն կայցէ որակութեան (ποιότης) եւ անի կցորտութիւն եւ որակն (ποιός) իրացն, այլ ակալիս անունն ոչ անելով կցորտութիւնն ոչ յարանուարար (παρονομαζόμενος) ասի ի յաստիակացեալ որակութենէն, որպէս յաստիակութենէն (== ὁρῶντι) քաջի (== σπουδαίος) ասիլ. քանզի ըստ էլլեանական ձայնի՝ աստիակութիւնն, որակութիւնն իմ է. իսկ որ ի անուն որակի ասացեալ՝ ոչ «աստիակութիւն», այլ «քաջ, մանաւանդ էթէ ճշմարտապէս ինքրեւցեալ» «փոյթ» (σπουδαίος) անուն զոյգորին: Արդ ըստ նշանեաց ձայնի ոչ «փոյթութիւն» (σπουδῆ) անունն նախագաղափարն ասի, իբրեւ թէ է «փոյթութենէն»՝ զփոյթին, ասիլ, եւ ոչ «աստիակութեան» կայցելոյ որակութեանն՝ յարանուարար որակն ի անուն ասին, իբր էթէ ասիլեւ «աստիակութիւն», այլ այլ իմն ձայն որակ կուրծեալ է, որ է՝ «աստիակութիւն» իսկ այլ ձայն որակին, որ է՝ «փոյթին»:

Չենք կրնար այս կտորը մեկնել իբր յաւելուած թարգմանիչն՝ բնագրին մէկ կտորը մեկնելու, որ այլապէ միջին պիտի մնար իւր Հայերէնակցաց:

§ 16. Միւս ինչորին այն էր որ ուրիշ մեկնութեանց ամենեւին անհարկութիւն չկայ ասոր մէջ: Կրնանք արդեօք մեկնել զայս՝ ենթագրելով թէ շատ հին է այս Մեկնութիւնս: Կարելի՞ է որ անոր համար ուրիշ մեկնաց անուններ չեն գտնուիր ասոր մէջ, վասն զի այն մեկնիչք գեղ եւ ոչ գրած էին: Սակայն անհնար է այսպէս մեկնել, եւ եթէ ընդհանրապէս կարեւորութիւն տալու է այն պարագային՝ որ այսպիսի յիշատակութիւնք չկան գրութեանս մէջ,

* Դրեցն ըստ տպագրութեան Վիեննոյ (տպ. 1838) է 494—5: Հնդկական յունարէն թարգմանութեամբ գրած է նախած: ԺԱՄ. ԹԱՐԳԱՐ:

** Յետ տպ. Վիենն. 1833, էջ 507—509: ԺԱՄ. ԹԱՐԳԱՐ:

* Յետ տպ. Վիենն. 1833, էջ 391, 6. 413, 30 եւ 414, 28:

** Դրեցն ըստ տպագր. Վիենն. 1833, էջ 416, 32—36: ԺԱՄ. ԹԱՐԳԱՐ:

Վասն զի «քաջ» կը նշանակէ անի «արի, քաջաբեր», քան թէ քաջութեան մասը «աստիակութիւն» ասիլ, անի կը համապատասխանէ յունարէն σπουδαίος (փիլ. գործունէութիւն, փութալն եւն.) բառին: Վասն զի կը նշանակէ «քաջան, փութալն, հզօրեալ»:

